

jeho riešenie nebolo do istej miery jednostranné a netrpelo jednou z podôb estetického sociologizmu. Ak sme v minulých rokoch narážali na nedostatočnosť definície, že umenie je subjektívny odraz objektívnej skutočnosti (pretože sa ňou stierala špecifickosť umenia oproti iným formám a druhom odrazu), teraz v Natevovom riešení narážame na nedostatočnosť zistenia spoločenského základu špecifickosti umenia, pretože tento základ je spoločný všetkým formám duchovnej činnosti človeka a okrem toho, ako bolo vidno, vyplývajú z neho ťažkosti pri riešení otázky o tzv. vývine umenia.

Natevova knižka obsahuje veľa bystrých postrehov k rozličným oblastiam estetickej problematiky. Nerastie však na dost širokom a pevnom materiálovom a metodickom základe a má i niektoré nedostatky z hľadiska logickej konzistentnosti a disciplíny. Okrem toho podstatnejšie nerozširuje známy okruh otázok a riešení v marxistickej estetike. Čitateľ sa však z nej dozvedá, ako sa tieto problémy nastolujú v Bulharsku, ako sa nimi reaguje na estetické myslenie v ostatných socialistických krajinách a ako sa bulharská estetika prepracúva k nedogmatickým, tvorivým stanoviskám.

Marian Városov

KRITICKY O BURŽOÁZNEJ ETIKE

Kniha *Etika... bez morali*¹ je ďalším uceleným prehľadom súčasných buržoáznych etických učení v marxistickej literatúre.² Vyplňuje medzeru v našej etickej literatúre, a preto ju treba s radosťou privítať. Medzera, ktorú aspoň čiastočne vyplňuje, bola o to citeľnejšia, že pri neozpracovanosti niektorých problémov v marxistickej etike ostáva vedomie časti našej spoločnosti živelne pri tradičných morálnych názoroch, ktoré nakoniec práve buržoázni etici teoreticky zdôvodňujú a ospravedlňujú. Náš občan, čerpajúc zo starých tradícií a nenachádzajúc oporu v marxistickej etike, osvojuje si aj toto zdôvodnenie. Staré názory upevňuje v svojom vedomí bez toho, že by si uvedomil ich nesprávnosť, vyplývajúcu z toho, že nezodpovedajú našej skutočnosti.

Kniha má 7 kapitol, z ktorých prvá kapitola je vlastne úvodom. Autorka rozoberá etické názory pragmatistov, intuitivistov, neopozitivistov, existencionalistov, freudovcov a neotomistov.

Úvod, ktorý má 39 strán, je neúmerne dlhý vzhľadom na rozsah knihy. Je zameraný na jednoznačné kritické odmietnutie buržoáznej etiky ako celku, nezameriava sa na objektívne pravdivé vysvetlenie podstaty morálnych vzťahov. Preto ani nemôže

dať návod na odstránenie toho, čo aj sama autorka v morálnom živote kapitalistickej spoločnosti kritizuje ako nezdravé. Tento postoj už na začiatku vyvoláva v čitateľovi dojem, že prehľad základných koncepcií buržoáznej etiky sa mu predkladá len ako odstrašujúci príklad buržoáznej morálky a nesprávneho spracovania etickej problematiky. Opakované zdôrazňovanie toho, že kapitalistické ekonomické vzťahy sú základom opisovaných morálnych javov ako aj ich spracovania v buržoáznej etike, vyvoláva mimovoľne záver, že uskutočnenie socialistickej revolúcie nie je len rozhodujúcim predpokladom pre odstránenie nežiadúcich morálnych vzťahov, ale súčasne odstráni všetky problémy v oblasti morálneho života, že základné teoretické závery marxistickej filozofie sú nielen jediným správnym teoretickým základom vedeckej etiky, ale ich aplikáciou na oblasť morálnych vzťahov sa vyčerpáva celá problematika etiky.

¹ Klara Aronovna Švarcman, *Etika... bez morali* (*Kritika sovremennych buržuaznych etičeskich teorij*). Mysl, Moskva 1964, strán

² Predtým vyšla kniha Olega G. Drobnického, *Opravdanije beznравstvennosti*. Gospolitizdat, Moskva 1963, strán 110.

Jednotlivé kapitoly dávajú prehľad teoretických základov toho-ktorého smeru, uvádzajú pomerne mnoho literatúry, ktorá sa hojne cituje. Názory buržoázných etikov konfrontuje autorka s marxistickými názormi a snaží sa aj ukázať relatívnu pokrokovosť jednotlivých smerov. (Napríklad u existencionalistov, intuitivistov a neopozitivistov). Chýba širšie rozvedenie partii, ktoré sa zaoberajú riešením tých morálnych problémov, s ktorými sa stretávame aj v podmienkach socialistickej spoločnosti (o tom však niet zmienky), a najmä tých morálnych problémov, ktoré v marxistickej etike nie sú dosiaľ dostatočne rozpracované. Sú to napr. otázky významu individuálnych vlastností človeka pre motív morálneho konania, individuálnej a spoločenskej zodpovednosti, ľudských vzťahov a pod.

Tu by bolo namieste okrem toho, že sa uvádzajú najzákladnejšie princípy marxistickej etiky, prinajmenšom priznať nerozpracovanosť marxistickej etiky v týchto konkrétnych otázkach a ukázať, ktoré z týchto problémov sú z hľadiska súčasného stavu morálneho vedomia v našej spoločnosti aktuálne. Pri tomto vyčlenení by bolo možné poukázať aj na niektoré všeľudské momenty morálky a na možnosť využiť aj práce buržoázných etikov pri riešení aj u nás aktuálnych problémov.

Vcelku kniha poskytuje orientáciu v súčasnej etike a základ pre podrobnejšie rozpracovanie jednotlivých problémov, ale treba ľutovať, že nemá menný a vecný register alebo aspoň prehľad použitej literatúry.

Anna Pojezná

ČLOVEK A EPOCHA

(Sovietski filozofi na XIII. medzinárodnom filozofickom kongrese v Mexiku roku 1963)

Neobyčajne zložitý problém postavenia človeka v súčasnom svete transformovaný často v otázkach „Kam kráča ľudstvo?“, „Kde stojíme dnes?“¹ stáva sa pre súdobé filozofické i sociologické myslenie stále príznačlivejším a jeho postupné riešenie nachádza stále širšie uplatnenie v najrozmanitejších literárnoumeleckých i literárnovedeckých žánroch. Moderné marxistické myslenie nemôže, ako ukazuje i naša vlastná skúsenosť, opomenúť žiaden zo zložitých komplexov otázok, ktoré sa často ešte na začiatku 50. rokov zjednodušene označovali ako záležitosť buržoáznej filozofie, za otázky čisto vyšpekulované, údajne vzdialené spoločenskej praxi a pod.

Nemožno preto nechať bez povšimnutia ani jedno dielo marxisticko-leninskej filozofie, ktoré bez toho, že by si robilo nárok na vyčerpávajúci výklad problematiky, usiluje sa s niektorými aspektmi tohto komplexne stavaného problému vyrovnáť. Jedným z takých diel je i zborník *Človek i epocha* (Moskva 1964, strán 258), ktorý obsahuje referáty sovietskych filozofov na

XIII. medzinárodnom filozofickom kongrese v Mexiku.²

Sborník obsahuje dovedna 12 dlhších statí, ku ktorým sa pojí záverečná stať s. Lebedeva *Filozofické kongresy a filozofické problémy súčasnosti*. Načierajú do histórie tradičných filozofických snemovaní, ktoré sa stávajú stále výraznejšie jednou z hlavných foriem „dialógu“ medzi buržoáznou a marxistickou filozofiou.

Stať akademika s. Fedosejeva *Problém človeka* upozorňuje v polemike s niektorý-

¹ Pod názvom *Wo stehen wir heute* bol vydaný roku 1960 rozsiahlejší zborník z pera buržoázných filozofov (Jaspers, Röpke, Mehnert, Schelsky, Freyer atď.) k aktuálnym problémom dneška — pozri k tejto problematike práce s. Filipca, Dubskej a i. Pozri aj zborník *Kam kráči lidstvo* (royaumontská konferencia o kritériách a ideáloch pokroku), Praha 1962

² Podrobnejšiu zprávu o priebehu kongresu pozri od J. B o d n á r a v časopise *Otázky marxistickej filozofie* (1964), č. 1. Výber z kongresových materiálov vyšiel v zborníku „Človek, kto si?“, Obzor, Bratislava 1965.